

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Давидович Світлана Ничипорівна

УДК 94(477.8)

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60 – 80-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ**

07.00.01 – історія України

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Центрі дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор

Литвин Микола Романович,

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

НАН України, в. о. директора.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

Марчук Василь Васильович,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

завідувач кафедри політології Інституту історії і політології;

кандидат історичних наук

Михальчук Оксана Леонтіївна,

Луцький національний технічний університет,

доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства.

Захист відбудеться «23» жовтня 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.04 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, ауд. 31).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий «21» вересня 2012 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

М. М. Москалюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація сучасної державної політики в Україні потребує врахування історичного узагальнення соціально-економічного розвитку Прикарпаття в новітню добу. Історико-регіональні дослідження покликані сприяти виявленню факторів, які змінили усталену систему господарювання, взаємовідносини власності. У радянську епоху економічний розвиток західноукраїнського регіону трактувався як стале нарощування виробничих потужностей, а соціальний – як динамічне зростання добробуту людей, кількісне накопичення ними різноманітних благ. Аналіз фінансово-господарських показників західних областей України в цілому підтверджує такі оцінки. Однак у радянській історіографії замовчувалися технологічні недоліки індустріалізації та суцільної колективізації, що зумовили падіння промислового виробництва, створили передумови для погіршення екології краю.

Івано-Франківська область вирізняється серед західних областей України зональною специфікою, відмінністю природно-кліматичних умов (гірська, пригірська і низинна місцевість), особливостями промислового розвитку. Об'єднання зусиль учених-економістів і професійних істориків та політиків допоможе уникнути зайвих помилок. Врахування історичних уроків гарантує здійснення державного курсу без запровадження ризикованих економічних експериментів, виснаження природних ресурсів і соціальних катаклізмів.

Використання сучасних методів дослідження, введення до наукового обігу нових архівних матеріалів дозволяють ширше і об'єктивніше висвітлити соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області та сформулювати науково-обґрунтовані рекомендації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках планів науково-дослідної роботи відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Автор дисертації взяла участь у виконанні теми «Ідея соборності України, як чинник консолідації українського суспільства в світовий інтеграційний процес: минуле і сучасне» (номер державної реєстрації 0108U010870).

Мета дослідження – дослідити загальні тенденції та особливості розвитку провідних галузей виробничої і невиробничої сфери Івано-Франківської області в окреслений період.

Для досягнення поставленої мети ми визначили наступні **завдання**:

- з'ясувати ступінь наукової розробки досліджуваних проблем, окреслити пріоритетні напрямки їх подальшого вивчення;
- простежити зміни, що відбулися у розвитку промисловості краю, її базових галузей: нафтогазової, хімічної;
- визначити реальні досягнення та проблеми, що відбулися в аграрному секторі економіки;
- розкрити роль та місце науково-технічного потенціалу краю в межах УРСР та СРСР;
- висвітлити здобутки і недоліки у соціальній сфері.

Об'єктом дослідження виступає промисловість, сільське господарство, науково-технічний потенціал та соціальна сфера Івано-Франківської області у зазначений період.

Предмет дослідження – провідні тенденції, закономірності та особливості соціально-економічних процесів на Івано-Франківщині.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися принципи і методи загальнонаукового та історичного аналізу. На початковому етапі пошуку й опрацювання архівних матеріалів використовувався метод критичного аналізу і класифікації джерел. Основоположним принципом дослідження є об'єктивність, що потребує неупереджених оцінок минулого. Принцип історизму постає одним із критеріїв об'єктивності, коли історичні явища і процеси пояснюються з точки зору їх розвитку, еволюції. Спираючись на системний аналіз, соціально-економічний розвиток Івано-Франківської області розглядається як складова частина загальнореспубліканського господарського комплексу, як його підсистема. Цілісне дослідження проблеми передбачає взаємодію різних наук – міждисциплінарні зв'язки. Для всебічного висвітлення досліджуваної проблеми використані напрацювання економічної науки, соціології, політології.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину 60 – кінець 80-х років ХХ ст. Нижня межа дослідження пов'язана з приходом до влади в СРСР брежневського керівництва і реалізації реформ, верхня – наслідків («горбачовської перебудови»).

Територіальні межі – Івано-Франківська область до 9 листопада 1962 р. – Станіславська, як складова частина західного регіону України.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі вивчення праць попередників (радянська, сучасна українська та зарубіжна історіографія) та власних досліджень (архівні матеріали, збірки документів, періодика, спогади) зроблено узагальнення, сформульовано висновки, практичні рекомендації. Результати і новизна дослідження в загальних рисах зводиться до вирішення таких наукових проблем:

- досліджено соціально-економічну сферу області, як підсистему з своїми особливостями, що виконувала певні функції у середині загальнодержавної політичної системи;
- проаналізовано специфіку структурних змін в промисловості Івано-Франківської області, насамперед, в нафтогазовій та хімічній;
- розглянуто фінансово-господарську діяльність гірських, передгірських, низинних колгоспів і радгоспів, особливості матеріально-технічного забезпечення та оплати праці;
- доведено, що науково-технічний потенціал Івано-Франківщини досяг значних успіхів і концентрувався в Інституті нафти і газу та окремих відомчих установах;
- подальшого розвитку набуло дослідження кількісних та якісних зрушень у побутовій та соціально-культурній сфері.

У ході дослідження виокремлено низку наукових проблем і тем, що потребують вивчення. Це, передусім, участь мешканців Івано-Франківської області в освоєнні нафтогазових родовищ Російської Федерації, південних та східних областей УРСР.

Практичне значення одержаних результатів. Зібраний у дисертації фактичний матеріал, висновки та узагальнення можуть використовуватися при підготовці спеціальних і загальних курсів з новітньої історії України; при написанні наукових робіт з історії соціально-економічного розвитку Івано-Франківщини; введені до наукового обігу архівні матеріали – при укладанні збірників. Наукове дослідження може використовуватися у краєзнавчій та культурно-просвітницькій роботі. Успіхи і прорахунки радянського періоду необхідно враховувати у становленні системи господарювання в незалежній Україні.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях: III науково-технічна конференція присвячена «75-річчю Української державної академії водного господарства» (м. Рівне, 24 березня – 16 квітня 1997 р.), «Пряма та представницька демократія: проблеми та перспективи» (м. Рівне, 19 березня 2002 р.), «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2007» (м. Praha, 1–15 prosinců 2007 г.), IV Міжнародна научна практична конференція «Научно-пространство на Европа – 2008» (м. София, 15–30 април 2008 г.), «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (м. Суми, 20 травня 2011 р.), «Трансформація суспільно-політичних процесів в Україні воєнного та післявоєнного періоду» (м. Мукачеве, 21–22 жовтня 2011 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації висвітлені у 12 публікаціях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях, 6 – матеріали конференцій.

Структура дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, 13 параграфів, висновків, списку використаних джерел (276 позицій), додатків (12 таблиць). Обсяг основного тексту дисертації – 171 сторінка. Загальна кількість сторінок – 237.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження, методи дослідження, хронологічні рамки, територіальні межі, розкрито наукову новизну одержаних результатів, практичне значення, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та його структуру.

У першому розділі «**Історіографія, джерела та методологічні засади**» проаналізовано стан досліджуваної проблеми у вітчизняній історіографії, охарактеризовано архівні матеріали, друковані джерела та методологічні засади дослідження. Наукову літературу поділено на три умовні групи: радянську, сучасну українську та зарубіжну. До першої групи віднесено праці

радянської історіографії. Нагромадження історіографічного матеріалу в ті роки проходило у два етапи. Перший – від 1965 р. до середини 80-х років ХХ ст. – період офіційної радянської науки, позначеної ідеологічним контролем комуністичної партії. Історики, зазвичай, «доводили» зростання керівної ролі комуністичної партії у керівництві усіма сферами життя держави. Другий – 1985–1990 рр., поступовий перегляд концептуальних підходів. Автори на підставі сучасної методології почали розглядати суперечливі історичні процеси, поступово відмовлялися від однобоких партійно-класових оцінок соціально-економічних процесів.

Помітне місце у тогочасній радянській історіографії зайняли праці М. Івасюти, П. Костика, І. Кошарного, В. Маланчука, П. Панченка і Є. Талан, Й. Черниша, Ф. Чернявського, І. Шульги та інших, в яких розкрито питання соціалістичних перетворень у західноукраїнському регіоні, основна увага акцентувалася на заходах партії та уряду в ході індустріалізації та колективізації сільського господарства, докорінних змінах у сфері освіти та культури. Разом з тим у названих працях не порушувалися питання прорахунків у розвитку промислового та сільськогосподарського виробництва, аналізу їх причин. Незважаючи на ідеологічну заангажованість, вказані дослідники ввели до наукового обігу чимало документів, котрі давали певну інформацію про здобутки та адекватні вимогам часу перетворення.

До здобутків радянської історичної науки на першому етапі дисертантом віднесено праці – «Історія Української РСР», «Історія селянства Української РСР», «Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі», «За щастя оновленої землі: нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР. 1939–1979», «Розквіт народної освіти в західних областях України», «Місто і село: Подолання суттєвих відмінностей» та інші. Усі названі праці написані з використанням тенденційних марксистсько-ленінських методологічних підходів, що не давало змоги дослідити особливості соціально-економічних процесів в Івано-Франківській області у досліджуваний період. Висвітлення досліджуваних проблем здійснювалося на основі широкого кола різноманітних за своїм походженням джерел. У них звертається увага і на економічне, соціокультурне становище на Прикарпатті в контексті політики СРСР.

З другої половини 80-х років минулого століття і аж до початку 1990-х років, у період так званої «горбачовської перебудови», в українській історіографії посилювався критичний погляд. Розширений доступ до архівних фондів дозволив ученим інтенсивно заповнювати «білі плями» історії. У численних наукових розвідках робилася спроба переоцінки економічної і соціальної політики комуністичної партії та радянського уряду. Серед новаторських публікацій слід виокремити праці П. Панченка і В. Чишка «Украинское село на путях научно-технического прогресса: достижения и просчеты (60 – 80-е годы)», Г. Сургая «Сільське господарство України:

уроки минулого і сучасний аграрний курс», С. Павлюка «Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект».

З проголошенням незалежності України розпочався новий етап у розвитку історіографії. В опублікованих дослідженнях взято курс на подолання посттоталітарного мислення, становлення громадянського суспільства, пошук загальноцивілізаційних основ розвитку в національному історичному досвіді. Це стосується, перш за все, наукових праць І. Андрухів, Я. Грицака, В. Даниленка, І. Зуляка, Г. Касьянова, С. Кульчицького, М. Кугутяка, О. Лисенка, В. Литвина, М. Литвина, О. Луцького, В. Марчука, І. Патера, О. Реєнта, В. Сергійчука, Ю. Шаповала, Б. Яроша та інших.

Суспільно-політичні та соціально-економічні процеси, що проходили на західноукраїнських землях у другій половині ХХ ст., охарактеризовано в окремих дослідженнях В. Барана, М. Бернацького, Ю. Войцехівського, О. Каденюка, О. Малярчука, І. Рибак, В. Нечитайла. Вказані дослідники аналізують документи центральних партійних, господарських, радянських органів влади й управління України, місцевих партійних комітетів, Рад депутатів трудящих, а також великий масив матеріалів з архівних фондів Російської Федерації.

Третю групу в історіографії проблеми становлять наукові праці зарубіжних учених. Передусім – дослідження представників західної української діаспори. Західні науковці, перебуваючи в умовах демократичного державного устрою, могли вільно висловлювати своє бачення актуальних проблем. Їх праці відзначаються як методологічними підходами, так і високим теоретичним рівнем. На відміну від радянських учених, історики діаспори, маючи мінімальні можливості доступу до архівних матеріалів, розглядали проблеми різнопланово. Це наукові розвідки Л. Винара, В. Кубійовича, І. Лисяка-Рудницького та інших. Їх праці відзначаються власною інтерпретацією, осмисленням української історії в загальносвітовому контексті.

Чималий вклад в історіографію проблеми зробили сучасні російські історики. Заслужують уваги праці дослідників, які висвітлюють суспільно-політичне життя СРСР, аналізують природу, суть і наслідки командно-адміністративної системи управління. «Дух радянської епохи» відтворюють численні праці Д. Валового, Д. Волкогонова, І. Земцова, В. Кожінова, Р. Піхої, написані на значній джерельній базі з використанням неопублікованих документів російських архівів. Матеріал з історії України в цих працях доволі незначний, але вони розкривають витoki й тенденції тоталітарної системи. Згадані роботи далеко не вичерпують перелік праць, які стосуються різних аспектів досліджуваних нами проблем.

Аналіз наукових розробок із проблем соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області свідчить про наявність певного наукового доробку, проте є підстави стверджувати, що проблема залишається недостатньо дослідженою. Переважній частині праць радянського періоду притаманний схематичний підхід до аналізу складних і суперечливих соціально-економічних

процесів. На сьогодні відсутні спеціальні, комплексні історичні дослідження процесів соціально-економічного розвитку області у другій половині 60 – 80-х роках ХХ ст. Поза увагою істориків залишилося широке коло проблем життя краю, результатів та особливостей здійснених економічних реформ, технічне переобладнання традиційної нафтогазової промисловості краю, розвиток і модернізація хімічної галузі, формування науково-технічного потенціалу, вивчення соціальних аспектів у досліджуваній період.

З метою всебічного розкриття обраної теми використані різнопланові джерела, які можна поділити на такі групи: законодавчі акти, програмні та директивні документи органів влади, неопубліковані архівні документи, опубліковані документи і матеріали, статистичні збірники, періодичні видання, спогади.

Перша група репрезентована законодавчими актами, насамперед, Конституцією СРСР і УРСР, законами. Ці документи публікувалися як окремими виданнями, так і у різноманітних збірках. Аналіз законодавчих документів надає можливість визначити основні напрями економічної та соціальної політики держави, засоби і форми, за допомогою яких передбачалося реформування суспільства.

До другої групи джерел слід віднести програмні та директивні документи. Постанови партійних органів викладені у багатотомному виданні «Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК». Керівна роль комуністичної партії виявлялася у тому, що її директивні рішення всесоюзних, республіканських, обласних і районних органів виступали підґрунтям регулятивної діяльності для виконавчих структур, громадських, професійних та інших організацій. Тотальна ідеологізація усіх сфер життя в радянську добу потребує критичного порівняльного аналізу, зіставлення рішень, планів з реальними можливостями у їх виконанні.

Важливі документи і матеріали зберігаються у державних архівах України. Дисертантом використані документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України. У фонді 1 («Центральний Комітет Комуністичної партії України») систематизовані матеріали з'їздів, пленумів ЦК, протоколи політбюро, секретаріату, документи відділів ЦК КПУ.

У вивченні змісту і напрямків державної політики у промисловості, сільському господарстві, науці, освіті, культурі важливе значення мають документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. У роботі використано низку справ із фонду 1 («Верховна Рада Української РСР») і фонду Р – 2 («Рада Міністрів Української РСР»). Серед цих документів слід назвати протоколи засідань постійних депутатських комісій, пропозиції і зауваження висловлені депутатами, постанови і листи уряду, інформаційні матеріали, що відображають основні аспекти державної політики.

Джерельну базу дисертації також склали матеріали Державного архіву Івано-Франківської області, які безпосередньо стосуються різних аспектів дослідження і дозволяють відтворити ключові моменти та тенденції соціально-економічного розвитку. У роботі використано матеріали місцевих партійних і державних органів з питань промислового і сільськогосподарського, наукового та культурного життя Прикарпаття. У них наявне широке коло документів, котрі всебічно висвітлюють політику партії та уряду щодо визначення основних напрямів розвитку області. Серед найважливіших виділено постанови обласного обкому КП України і виконкому обласної Ради депутатів трудящих, стенограми нарад, матеріали перевірок. Опрацьовано також фонди обласного комітету Комуністичної партії України (П – 1), обласного виконавчого комітету Ради народних депутатів (Р – 295), обласного управління сільського господарства (Р – 6), обласного відділу народної освіти (Р – 3) та охорони здоров'я (Р – 7). Саме у них концентрується партійно-урядова та поточна ділова документація органів управління: вказівки, звіти, листи, записки, рекомендації, прохання, скарги, заходи, додатки.

Окрему групу джерел складають опубліковані документи – збірники документів і матеріалів з історії України, укладені як вітчизняними ученими в радянський і пострадянський період, так і західними. Вони дозволяють прослідкувати процес розробки політики на найвищому рівні і її практичне втілення. Низка збірників, виданих у радянський період, переважно містили тенденційно підібрані матеріали, а тому вимагають критичного ставлення до себе. Серед них необхідно виокремити збірники документів і матеріалів, видані до 40-річчя та 50-річчя об'єднання українських земель: «Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР. 1939–1979» і «Суспільно-політичний розвиток західних областей УРСР. 1939–1989». Такого ж критичного аналізу вимагає низка документальних видань з історії західно-українських областей. З утвердженням незалежної Української держави опубліковано низку збірників документів і матеріалів, які більш об'ємно відображають різні аспекти обраної нами теми дослідження.

У роботі використані статистичні збірники, які дають можливість простежити як динаміку розвитку промислового, сільськогосподарського виробництва, так і суттєві зміни у соціальній сфері. Обмежена можливість відбору до наукового аналізу статистичного матеріалу, який адекватно відображав би реальний стан справ, ускладнювалася існуючою на той час методикою підготовки статистичних даних. Радянська статистична служба була складовою частиною державно-бюрократичного апарату і за вказівками партійно-політичної верхівки робила довільні корекції різноманітних даних.

Значна частина інформації відображена в історичних часописах, загальносоюзній, республіканській, обласній, районній пресі та заводських багатотиражках. У них опубліковано чимало статей, різноманітних дописів, заміток, які стосуються різних сторін життя республіки, області, окремих трудових колективів і доволі часто мають ідеологічне забарвлення.

Заключну групу джерел становлять спогади очевидців тих подій – Й. Гаврилюка, В. Климишина, В. Сімонової, які не позбавлені певного суб'єктивізму, проте дають цікаві факти, що не знайшли свого відображення в архівних матеріалах.

Дисертантом проаналізовано методологічні засади дослідження, охарактеризовано підходи до наукового вивчення проблеми. Фундаментальні принципи – історизм і об'єктивність стали основою дослідження. Автор використала такі методи: діалектичний, класифікації, порівняльно-історичний, структурно-системний, статистичний.

Застосування діалектичного методу полягає у висвітленні подій, явищ та їх наслідків у русі, протиріччях, взаємовпливах та причинно-наслідкових зв'язках. В основу класифікації об'єктів дослідження покладені принципи логіки, які передбачають їх групування за певною методикою. За допомогою порівняльно-історичного методу визначено явища прояву загальних тенденцій і закономірностей розвитку. Спираючись на системний аналіз, розглянуто досліджуваний регіон як складову частину радянської економічної системи, як підсистему, що виконувала певні функції в середині загальнодержавних систем. Регіональна система перебувала у розвитку, пошуку нових форм організації, складалася з підсистем (окремих галузей), еволюціонувала. Із загальнонаукових методів використовувалися аналіз і синтез.

У дисертаційному дослідженні використано комплексний підхід. Комплексне дослідження проблем передбачає взаємодію різних наук і наукових напрямків. Міждисциплінарні зв'язки дозволяють отримати ширше уявлення про об'єкт вивчення. При аналізі соціально-економічних процесів автор використовувала положення економічної науки, філософії, політології, соціології, статистики та інших наук.

У другому розділі «**Промислова політика**» здійснено аналіз розвитку промисловості краю, традиційної нафтогазової галузі й нової – хімічної індустрії.

Дисертантом охарактеризовано програму масштабних реформ окреслених березневим 1965 р. пленумом ЦК КПРС. На пленумі йшлося про незадовільне виконання планових завдань, які орієнтувалися на виконання кількісних показників; про низьку матеріальну зацікавленість підприємств; про планування, де на шкоду економічним – переважали адміністративні методи. Пленум ЦК КПРС затвердив постанову «Про покращення управління промисловістю, вдосконалення планування та посилення економічного стимулювання промислового виробництва». Услід за постановою уряд опублікував документи, підготовлені на основі рекомендацій групи економістів, що працювали під керівництвом професора О. Лібермана: про поліпшення планування та стимулювання виробництва й про державне виробниче підприємство.

Найбільш гострою проблемою виступали кваліфіковані кадри і спеціалісти, у яких мали потребу всі галузі економіки. На початку 1970-х років у народному господарстві області працювало 60195 спеціалістів, в тому числі з вищою освітою – 22773 особи, або 37,8 %, з

середньою спеціальною – 37422, або 62,2 %. Однак, цього явно не вистачало. Так, серед начальників цехів, змін, майстрів працювало практиків 3369 осіб, або 30,3 %. Одночасно 2400 спеціалістів з вищою і середньою освітою трудилися на робочих місцях «за спеціальністю». Найбільша кількість практиків була серед керівників і спеціалістів легкої промисловості – 27,6 %, харчової – 22,3 %. Чисельність спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою, зайнятих у промисловості станом на 1973 р., складала 14300 осіб, в тому числі з вищою – 4500, з середньою спеціальною – 9800. На кожну тисячу робітників і службовців у 1970 р. припадало 27 осіб з вищою освітою, у 1973 р. – 37.

Владою здійснювалося широкомасштабне будівництво заводів, фабрик, електростанцій, проводилася інтенсивна реконструкція і технічне переобладнання існуючих. Це сприяло промислому зміцненню краю, трудовій зайнятості населення, створенню бази будівельної індустрії з місцевих матеріалів. У західноукраїнському регіоні й Івано-Франківській області була завершена індустріалізація й модернізація промислового виробництва. Господарський комплекс набув загальних визначальних рис радянської планової економіки, спільним явищем стало повсюдне, недостатньо контрольоване органами влади, забруднення промисловими підприємствами атмосферного повітря і водних ресурсів.

Незважаючи на те, що на території області відкривалася низка нафтових родовищ, росту у видобутку нафти не відбувалося, навпаки – зниження. Це пояснювалося тим, що такі великі родовища як Долинське і Битківське – різко вичерпувалися, а відкриті нові – Бухтовецьке, Тянівське, Раковецьке виявилися незначними в розмірах та запасах і не в силі були перекрыти падіння видобутку.

У нафтогазовій промисловості – одній із провідних галузей економіки області, основна увага звернута на розширення обсягів видобутку й удосконалення технології виробництва. Структура нафтогазової індустрії Івано-Франківщини досить складна, виготовлявся широкий асортимент продукції, який об'єднувався загальною технологією. Розширення виробничих потужностей, модернізація виробництва сприяли нарощуванню випуску нафтопродуктів, при цьому зростала продуктивність праці, фондівіддача. Разом з тим, для неї були притаманні ті ж проблеми, що і для інших галузей радянської планової економіки.

У грудні 1967 р. на Калуському хіміко-металургійному комбінаті вперше в практиці країни введена в експлуатацію хімічна фабрика з випуску безхлорних калійних добрив. Хімічний комплекс продовжував нарощувати свої виробничі потужності. Виробництво отрутохімікату цинебу почало діяти у 1971 р. На ньому виготовляли засоби хімічного захисту рослин. Виробництво чотирхлористого вуглецю і перхлоретилену введено у дію в 1973 р. Чотирхлористий вуглець використовувався як розчинювач жирів і масел, смол і лаків, а також як обезжирюючий засіб у шкіряній промисловості та машинобудуванні. Напередодні 1974 р. почало

діяти виробництво хлору і каустичної соди, відпала необхідність завозити з-за кордону цінний напівфабрикат. Перша тонна прикарпатського хлорвінілу отримана 22 лютого 1975 р., а у вересні цього ж року освоєна потужність усієї установки. Складовою частиною єдиного комплексу, який здійснювала «олефінова програма», було виробництво хлорвінілу і поліхлорвінілової смоли на виробничому об'єднанні «Хлорвініл».

У хімічну індустрію області входив Івано-Франківський завод тонкого органічного синтезу. В силу різних обставин, завод став до ладу лише у 1976 р. Його продукція використовувалася у різних галузях промисловості та побутовій хімії. Популярними, далеко за межами республіки, стали активні барвники, хімічні волокна, високоефективний відбілювач білизни «Лілія». Підприємства хімічної промисловості області, вносячи значний вклад у розвиток економіки країни, інтенсивно забруднювали навколишнє середовище, заклали подальші екологічні проблеми.

На відміну від старих промислових центрів республіки, у яких основні фонди потребували докорінної модернізації, область постачалася найновішим на той час устаткуванням (експортним і вітчизняним) та машинами. Як і в цілому в Українській РСР, з початку 80-х років, темпи промислового розвитку уповільнилися. Пошук нових форм економічної діяльності вступив у протиріччя з недосконалими методами і принципами господарювання. Ігнорування економічних законів, диктат центру і неврахування інтересів республіки та області, зокрема, вели до глибокої кризи в суспільстві.

У третьому розділі «**Аграрний сектор економіки**» висвітлено провідні тенденції аграрної політики, матеріально-технічне забезпечення колгоспів і радгоспів, специфіку запровадження гарантованої оплати праці в сільськогосподарському виробництві області.

Нове керівництво країни, на чолі з Л. Брежнєвим, звертало увагу на критичний стан справ у сільському господарстві держави й необхідності запровадження нових підходів до вирішення назрілих проблем. Подолати кризу передбачалося інтенсифікацією землеробства, збільшенням капітальних вкладень, зміцненням технічної бази колгоспів і радгоспів, підвищенням закупівельних цін на сільгосппродукцію, впровадженням нової системи планування, гарантованої оплати праці колгоспникам. Традиційно, основним питанням в організаційно-партійній роботі вважалося підвищення ролі парторганізацій, кожного комуніста за вирішення господарських і партійних задач, правильному підборі, розстановці й вихованні кадрів.

На початок 70-х років ХХ ст. гостро постала проблема нестачі спеціалістів сільського господарства. У числі голів колгоспів – 83 особи, або 33 %; серед бригадирів рільничих, комплексних і тракторних бригад, завідувачами тваринницькими фермами – 1214 осіб, або 86 % не мали відповідної освіти. У 1971 р. у колгоспах і радгоспах області на посадах спеціалістів працював 91 практик. У той же час, 2717 спеціалістів з вищою і середньою сільськогосподарською освітою, працювали в державних установах, культосвітніх закладах і торгівлі. Як і в

промисловості, так і сільському господарстві – відбувалася «значна плінність спеціалістів». Упродовж 1966–1970 рр. за межі області вибуло 598 спеціалістів сільського господарства. Причина полягала у незадовільних побутових умовах низки господарств. Кожний третій спеціаліст проживав на приватній квартирі.

У галузі сільського господарства існувало чимало резервів, які повною мірою не використовувалися. Однією з найважливіших передумов збільшення виробництва сільгосппродукції – піднесення загальної культури землеробства. Виконання завдань з розвитку тваринництва у значній мірі залежало від забезпечення худоби кормами. У господарствах гірських і передгірських районів відчувався дефіцит у грубих і соковитих кормах.

Найбільший валовий збір зерна – 429 тисяч тонн область збрала в 1976 р. За період, що минув з 1965 р., енергонасиченість колгоспів та радгоспів, потужність тракторного парку зросла у півтора рази, кількість комбайнів збільшилася на 26 %, поставки мінеральних добрив – 40 %, на 60 тисяч гектарів розширилися площі меліорованих земель і т. д. Чим краще працювала область, тим гірші умови чекали на неї в наступному році. Міністерство і відповідні відомства визначали збільшений план здачі сільгосппродукції. Незважаючи на значні матеріальні затрати, неврожайними виявилися 1968 р. і 1972 р., коли збір зернових знизився на 30–40 %.

Управління сільського господарства облвиконкому розробило робочий план, у якому передбачався комплекс заходів, скерованих на забезпечення реалізації завдань, передбачених «продовольчою програмою» на період до 1990 р. Це впровадження у виробництво цільових науково-технічних програм «Агрокомплекс», «Ріпак», «Цукор», комплексного розвитку кормовиробництва і тваринництва. Відповідно до розроблених заходів та надаючи першочергового значення збільшенню виробництва зерна в господарствах області, вперше впроваджено високоефективну нову технологію вирощення озимих зернових культур. На площі в 5 тисяч гектар, в оптимальні терміни, було здійснено посів методом «постійних колій».

Важливою складовою у підвищенні продуктивності праці виступала меліорація, яка набирала широкого розмаху та використання добрив. Унаслідок перезволоження та зайвої вологи не використовувалося багато родючої землі. На Івано-Франківщині 165 тисяч гектарів кислих ґрунтів потребували негайного вапнування, а 186 тисяч – меліорування.

Позитивну роль відіграли пункти технічного обслуговування засобів механізації тваринницьких ферм, лабораторії при районних об'єднаннях «Сільгосптехніка», щорічне збільшення тракторного парку. Дещо гіршою була ситуація із зернозбиральними машинами, які за своїми технічними характеристиками не відповідали умовам Прикарпаття. Певні одиниці техніки продовжувалися постачати навіть тоді, як необхідної – часто бракувало. Придбання машин та обладнання механізували більшість трудомістких робіт в тваринництві та рослинництві. Рівень комплексної механізації на птахофермах і свинофермах сягав 70–80 %, техніка та устаткування

продуктивно не використовувалися, коефіцієнт технічної готовності не відповідав вимогам, що позначалося на рентабельності сільськогосподарської продукції.

Більшість господарств області потребували державних дотацій та постійної шефської допомоги промислових підприємств, міських організацій та закладів. Не у всіх колгоспників рівномірно піднімалася оплата праці. Майже на попередньому рівні вона залишалася для керівного складу. Різко піднімалася оплата праці колгоспників, зайнятих на кінно-ручних роботах, де вона була у тричі нижчою за тваринників і в чотири рази від механізаторів.

Ефективність сільськогосподарського виробництва області залишалася низькою. Постійне втручання в діяльність колгоспів та радгоспів представників державних і партійних структур, їх диктат стосовно ідеологічної доктрини, ініціювання частих кадрових змін та інші непопулярні кроки – об'єктивно сприяли повільному розвитку сільського господарства. На кінець 80-х років ХХ ст. сільське господарство залишалася найменш продуктивною галуззю господарського комплексу Івано-Франківської області – ні рослинництво, ні тваринництво не забезпечували населення необхідною кількістю продуктів харчування.

У четвертому розділі **«Науково-технічний потенціал»** показано діяльність науково-дослідних і проектно-конструкторських установ, окреслено пріоритетні науково-технічні дослідження.

Березневий 1965 р. пленум ЦК КПРС сформулював засади нової господарської політики в СРСР. Важливою складовою цих перетворень виступав науковий потенціал і його інфраструктура. Враховуючи нові проблеми, які необхідно було вирішувати в економіці регіону та країни, на базі філіалу Львівського політехнічного інституту (у відповідності з постановою Ради Міністрів СРСР № 919 від 2 грудня 1966 р.), створено Інститут нафти і газу, який готував спеціалістів для нафтової і газової промисловості СРСР, а також для геології. Крім цього, на його базі щорічно проходили перепідготовку 600 інженерно-технічних працівників. Це єдиний вищий навчальний заклад в Україні, що готував інженерів для нафтової та газової промисловості.

На території Івано-Франківська і області на кінець 1970-х років діяло 14 проектних установ, які виконували роботи з складання проектно-кошторисної документації на житлово-цивільне будівництво, капітальний ремонт житлового фонду і об'єктів соціально-культурного призначення для різних організацій і відомств.

Науковці та інженерно-технічні працівники області досягли вагомих результатів у прискоренні науково-технічного розвитку й заклали фундамент подальших перспективних наукових досліджень. Практично можна було покласти початок новій галузі промисловості області й цілого Карпатського регіону – комплексної переробки менілітових сланців. Особливої уваги заслуговує «урано-поліметалічний басейн», наявність на території області природних покладів золота, срібла, цинку, свинцю. Якщо у досліджуваний період увага акцентувалася на

питаннях видобутку і переробки полімінеральних руд Калуського родовища, то в даний час – проблемах, пов'язаних з існуванням небезпечного Домбровського кар'єру, просіданням ґрунту над шахтними виробітками, відходами хімічного виробництва.

Кризовий стан наприкінці 80-х років ХХ ст. поглибився у науці, як і в цілому в країні, й низку питань так і не вдалося вирішити. Актуальним для економіки незалежної України було управління економікою, розроблення й освоєння принципово нових машин і устаткування, технологічних процесів; методик поступових і вибіркового рубок лісу на базі використання удосконалених машин і механізмів; рекреаційного освоєння і благоустрою лісових масивів; призупинення ерозії і «дичавіння» землі; протидія природній стихії. Науковці та інженерно-технічні працівники Прикарпаття досягли низки вагомих успіхів, особливо у хімічній, нафтогазовій, лісовій та деревообробній галузях промисловості.

У п'ятому розділі «Соціальна сфера» простежені побутові умови життя населення, здобутки і недоліки у соціально-культурному комплексі.

З інтенсивним житловим будівництвом удосконалювалася соціально-побутова інфраструктура. Значно розширювалася система побутового обслуговування сільського населення. На середину 70-х років ХХ ст. в усіх колгоспах і радгоспах області були організовані будинки побуту – 58 та комплексні приймальні пункти – 212. Розвивалися такі нові види обслуговування, як ремонт побутової техніки, транспортних засобів, хімчистки одягу, прання білизни, фотоательє, прокатні пункти. Особливо незадовільним було побутове обслуговування у невеликих селах. Наданням побутових послуг займалися переважно спеціалізовані підприємства – побутокombінати, які роками не змінювали структуру своєї діяльності. Аналогічна ситуація спостерігалася в усій республіці.

Соціальна політика держави здійснювалася за залишковим принципом, що виступало чинником дестабілізації у формуванні цілісного, комплексного підходу. За умов панування командно-адміністративних засад в економіці, у країні домінував принцип другорядності щодо розв'язання соціально-побутових проблем. У свою чергу, він різко відрізнявся, як для жителів міста чи села, так і працівників великих підприємств чи відсталих колгоспів. Споживацький підхід держави до назрілих проблем – використання ресурсного, трудового, інтелектуального потенціалу вказує на те, що проблеми постійно наростали. Радянська влада не спромоглася досягти адекватних зрушень.

На 1966/1967 навчальний рік виконавчий комітет обласної Ради депутатів трудящих затвердив сітку шкіл області: початкових – 256, восьмирічних – 413, середніх – 149 (разом 818 шкіл, 205260 учнів). При цьому, на базі повоєнних дитячих будинків організовувалися допоміжні школи-інтернати. У школах зростали класи робітничої і сільської молоді, заочне навчання. У 1971 р. в області працювало 90 лікарень на 8955 ліжок, 131 поліклініка і амбулаторія, 41 диспансер, 300

лабораторій, 17 санітарно-епідеміологічних станцій, 619 фельдшерсько-акушерських пунктів, 183 аптечних заклади.

На початку 1980-х років загострилася проблема з харчуванням населенням. Продаж м'ясомолочних продуктів, овочів, фруктів, риби постійно скорочувався. Зросла диференціація у споживанні продуктів харчування у сім'ях з різним соціальним статусом і прибутками. У зв'язку з недопоставками відчувався гострий дефіцит трикотажних, хутрових виробів, товарів дитячого асортименту, електротоварів, взуття, канцтоварів, миючих засобів, постільної білизни і т. д. Значна частина товарів «ширпотребу» була низької якості і не знаходила належного збуту. Держава покладала численні соціально-економічні обов'язки на різноманітні суспільні інституції – створювалися відповідні служби, які загалом формували систему соціального захисту громадян.

У **Висновках** узагальнено результати дисертаційного дослідження та сформульовано основні його положення, що виносяться на захист.

Здійснений історіографічний аналіз дозволяє констатувати, що в працях істориків радянського періоду, сучасній українській та зарубіжній історичній науці висвітлено доволі широкий спектр питань соціально-економічного розвитку західноукраїнського регіону. Радянська історіографія постійно декларувала зусилля, а українська діаспора, не маючи доступу до джерельної бази, не могла зробити неупереджений науковий аналіз. За останні два десятиліття вітчизняна історична наука збагатилася новими ціннісними дослідженнями на якісно новому теоретико-методологічному рівні. Назріла потреба підготовки комплексного дослідження, яке б підсумувало історіографічний масив та визначило зміни, перспективи подальшого вивчення історичного досвіду господарювання західних областей України.

Економічні реформи, розпочаті у другій половині 60-х років ХХ ст., були приречені залишитися поверхневими і незавершеними. Прищеплення командно-адміністративній економіці елементів ринку було принципово неможливим – оскільки все вирішували не виробники, а партійно-державний апарат. Економіка залишалася директивною, на рівні області – відділи обкому партії дублювали і контролювали виконання постанов ЦК КПРС, які надсилалися з центру. Радянська економіка могла розвиватися екстенсивним шляхом, за рахунок створення нових потужностей, залучення додаткової робочої сили й сировини. Нафтогазодобувна промисловість, хімічне виробництво були надзвичайно матеріалоемними, використання сировини відбувалося нерационально. Згодом становище у цій сфері призвело до катастрофічного забруднення довкілля. Специфіка хімічного виробництва полягала в необхідності постійного технологічного удосконалення. На відміну від інших промислових виробництв, ця галузь економіки була однією з найбільш наукоємних, а виробництво – найбільш механізованим, багато процесів відбувалося автоматично. Екологічно небезпечне виробництво, важкі умови праці негативно впливали на стан здоров'я населення і тривалість життя.

Основними напрямками аграрної політики у досліджуваний період були: збільшення капітальних вкладень, меліорація, хімізація, матеріально-технічне забезпечення, поглиблена спеціалізація, підвищення ролі спеціалістів сільського господарства. Вкладені кошти створили сприятливі умови для переходу від механізації окремих ділянок робіт до впровадження комплексної механізації у різних галузях сільського господарства. Найефективніше сільськогосподарська техніка використовувалася у зерновому виробництві та тваринництві, де більшість робіт механізувалася. Командно-адміністративні методи управління сільським господарством, а також специфічні природно-кліматичні умови Карпат, стояли на заваді в досягненні швидких і помітних успіхів у розвитку сільського господарства. Хоча з боку чиновників управління аграрним сектором економіки стало більш демократичним, але тотальне адміністрування залишалося. Досвід попередніх реформ свідчив, що без зміни базисних взаємовідносин у сільському господарстві й в економіці в цілому, реформи могли поліпшувати становище лише на деякий час.

У досліджуваний період було вирішено одну із найбільш гострих проблем – сформовано центр науково-технічної роботи і його зв'язок з виробництвом. Комплексну і глибоку наукову політику, вагому роль у розвитку економіки відіграв створений Івано-Франківський Інститут нафти і газу. Три десятки науково-дослідних і проектно-конструкторських установ становили потужний науково-технічний потенціал не тільки області, а й західно-українського регіону та республіки. Провідними напрямками їхньої діяльності були: надання науково-технічної допомоги підприємствам з освоєння нових потужностей і впровадження передових технологій, розробка нових агрегатів і економічного навчання персоналу. Незважаючи на спроби підвищити ефективність науково-технічного потенціалу та його роль у прискоренні наукового розвитку, вирішити ці проблеми вдалося тільки частково.

Загальний рівень життя населення підвищився, впорядковувалася система заробітної плати, поліпшилося пенсійне забезпечення. На підставі дисертаційного дослідження доведено, що життєвий рівень мешканців Івано-Франківщини у досліджуваний період відчутно зріс. Матеріально-технічні ресурси і робоча сила були сконцентровані на забезпечення виконання плану із введення в дію виробничих потужностей, житла, шкіл, дошкільних закладів, лікарень, фельдшерсько-акушерських пунктів, об'єктів комунального господарства і служби побуту. У вказані роки відбулися позитивні зрушення у розв'язанні житлової проблеми, розвитку освіти, охорони здоров'я, культури, спорту тощо. Однак, у свою чергу, були закладені значні суспільні протиріччя. Тенденції до безвідповідальності та безгосподарності призвели до погіршення загального стану водойм та завдали непоправної шкоди навколишньому середовищу. У суспільстві намітилося майнове розшарування, посилювалась соціальна напруженість, хоча

радянська політика базувалася на основі принципів зрівнялівки і мінімальних потреб «простій» людині.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях:

I. Статті у фахових виданнях

1. Давидович С. Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади / С. Давидович // Науковий вісник Чернівецького університету: Історія. – 2007. – Вип. 325–326. – С. 44–48.
2. Давидович С. Становлення багатопартійної системи як важливої умови демократизації суспільства / С. Давидович // Грані. – 2008. – № 4 (60). – С. 115–118.
3. Давидович С. Соціально-економічний розвиток Івано-Франківщини (1965–1980-ті рр.) в історіографії / С. Давидович // Схід. – 2011. – № 4 (111). – С. 92–97.
4. Давидович С. Науково-технічний потенціал Прикарпаття: досягнення і проблеми (1965–1970-ті рр.) / С. Давидович // Схід. – 2011. – № 5 (112). – С. 101–106.
5. Давидович С. Ретроспективний аналіз аграрних перетворень радянської влади на Станиславівщині / С. Давидович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2011. – Вип. 1. – С. 146–153.
6. Давидович С. / Запровадження гарантованої оплати праці колгоспникам Івано-Франківщини в контексті господарсько-фінансової діяльності / С. Давидович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2011. – Вип. 2. – С. 89–95.

II. Матеріали міжнародних і всеукраїнських конференцій

7. Давидович С. Н. До питання української національної ідеї: зб. матеріалів III науково-технічної конф. [«75-річчю Української державної академії водного господарства»], (Рівне, 24 березня – 16 квітня 1997 р.) / С. Н. Давидович. – Рівне, 1997. – Ч. 7. – С. 7.
8. Давидович С. Н. Народний суверенітет та конституційно-правові засоби прямої та представницької демократії в Україні: зб. доповідей науково-практичної конф. [«Пряма та представницька демократія: проблеми та перспективи»], (Рівне, 19 березня 2002 р.) / С. Н. Давидович. – Рівне: РІС КСУ, 2002. – С. 3–6.
9. Давидович С. Н. Політико-правові засади становлення державного суверенітету України: зб. матеріалів Міжнар. науково-практичної конф. [«Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2007»], (Praha, 1–15 prosinců) / С. Н. Давидович. – Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2007. – Р. 49–51.

10. Давидович С. Н. Держава і громадянське суспільство: аспекти взаємовідносин: зб. матеріалів IV Міжнар. науково-практичної конф. [«Научно пространство на Европа – 2008»], (Софія, 15–30 април) / С. Н. Давидович. – Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2008. – Т. 10. – С. 95–98.

11. Давидович С. Нові підходи до вирішення економічних проблем Івано-Франківщини в другій половині 60-х років XX ст.: зб. матеріалів Всеукр. науково-практичної конф. [«Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи»], (Суми, 20 травня 2011 р.) / С. Н. Давидович. – Суми: В-во СумДУ, 2011. – Ч. 1. – С. 67–69.

12. Давидович С. Соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області у другій половині 60-х – 80-х роках XX ст.: зб. наукових праць Всеукр. науково-практичної конф. [«Трансформація суспільно-політичних процесів в Україні воєнного та післявоєнного періоду»], (Мукачєво, 21–22 жовтня 2011 р.). – В-во: Мукачівського держ. універ., 2011. – С. 20–23.

АНОТАЦІЯ

Давидович С. Н. Соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області в другій половині 60 – 80-ті роки XX століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2012.

У дисертації на основі аналізу робіт вчених радянського і пострадянського періоду, діаспори, широкого кола історичних джерел здійснено комплексне дослідження соціально-економічних процесів в Івано-Франківській області в другій половині 60 – 80-ті роки XX століття. Основну увагу приділено особливостям розвитку промисловості і сільського господарства краю в контексті республіканських і загальносоюзних тенденцій. Доведено, що партійно-радянське керівництво ігнорувало необхідність корінних змін політичної системи суспільства і пріоритетів економічного розвитку. Проаналізовано традиційну нафтогазову галузь області і процес формування нової – хімічної. Охарактеризовано зміни, що відбулися у становленні науково-технічного потенціалу, виявлено пріоритетні науково-технічні дослідження. Здійснено аналіз суспільних інституцій, які формували систему соціального захисту громадян. Показано, що система соціального захисту населення та пенсійного забезпечення була малоефективною. Досліджено позитивні та негативні тенденції у виробничій та невиробничій сферах, що дало можливість сформулювати наукового обґрунтовану програму економічного будівництва.

Ключові слова: Івано-Франківська область, промисловість, сільське господарство, науково-технічний потенціал, соціальна політика, інфраструктура побуту.

АННОТАЦИЯ

Давидович С. Н. Социально-экономические процессы в Ивано-Франковской области во второй половине 60 – 80-е годы XX столетия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2012.

В диссертации на основе анализа работ ученых советского и постсоветского периодов, диаспоры, широкого круга исторических источников осуществлено комплексное исследование социально-экономических процессов в Ивано-Франковской области во второй половине 60 – 80-е годы XX столетия. Главное внимание уделено особенностям развития промышленности и сельского хозяйства края в контексте республиканских и всесоюзных тенденций. Доказано, что партийно-советское руководство игнорировало необходимость коренных изменений политической системы общества и приоритетов экономического развития. Проанализировано традиционную нефтегазовую отрасль области и процесс формирования новой – химической. Охарактеризованы изменения, которые состоялись в становлении научно-технического потенциала, выявлены приоритетные научно-технические исследования. Осуществлено анализ общественных институций, которые формировали систему социальной защиты граждан. Показано, что она была малоэффективной. Исследованы положительные и отрицательные тенденции в производственной и непроизводственной сферах, что дало возможность сформулировать научно обоснованную программу экономического строительства.

Ключевые слова: Ивано-Франковская область, промышленность, сельское хозяйство, научно-технический потенциал, социальная политика, инфраструктура быта.

ANNOTATION

Davidovich S. N. Socio-economic processes in Ivano-Frankivsk region in the second half of 60th – 80th of XX century. – On the rights of manuscript.

Thesis on receiving scientific degree of candidate of historical science, speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – Ternopil National Pedagogical University named by Volodymyr Hnatuk, Ternopil, 2012.

The dissertation is based on a wide range of historical sources in a complex study of social and economic processes in Ivano-Frankivsk region in the second half of 60th – 80th of the XX century. Special attention is paid to the peculiarities of industrial and agricultural of the land in context of the republican and union tendencies, distribution of centralized investment, involvement of intellectual and labor resources. The thesis develops the idea that economic development of the Soviet Union was directly dependent on party bodies, which actively intervened at all levels, but did not share responsibility for their own decisions. The problem was to combine ideological and economic bases of extensive giant economy, oriented on the military complex development. Command economy gave

priority to organizational factors. The economic levers such as profitability, reducing of its resources costs, increasing labor productivity, capacity utilization played a secondary role.

Analysis of traditional oil and gas industry and the formation of a new chemical is made. A powerful chemical complex of the republic was created in the investigated period in Ivano-Frankivsk region, which was based on Kalush industrial association «Chlorvinil». Chemical industry evolved rather intensively: new facilities were put into operation, extremely wide range of products for industries and population needs were developed. Traditional oil and gas branch gave way to the new chemical industry. Since the early 80th the pace of reconstruction and technical reequipment of enterprises has decreased, that led to assets aging and usage of inefficient technologies. It was shown that chemical and oil and gas companies had been the biggest pollutants of environment in the region. Problems of secondary material resources use installations for obtaining the scarce chemical products and construction of treatment facilities were delayed for the future.

The melioration played an important role in the labor productivity increase in the village and gained wide scale in the investigated period. The chemicalization of production, application of organic and mineral fertilizers served as integral part in enhancing of the land productivity. The volume of deliveries of fertilizers grew, but many of them were of poor quality, low concentration and unbalanced by nutrients. In turn, it inflicted irreparable damage to the environment and polluted agricultural products by chemicals. The chemicalization adversely affected the health of the population and influenced the ecological balance. Another attempt to accelerate the development of agriculture was made in the early 80th of XX century. The directions of development were determined by Food Program: widespread transition to intensive methods of farming. The conversion of fodder production in a special industry sector should have become a major source of increasing resources of meat and animal products. But implementation faced with insufficient funding and conflicting trends in the development of rural economy.

It is proved that the Soviet Party leadership ignored the need for radical change of political system of society and economic development priorities, the ideological dogma took the top. The crisis in industry and agriculture went beyond purely economic issues, acquired social-economic character and became threatening to the providing country of essential goods and food, created social tension. At the end of the 1980th food consumption per capita decreased, deficit in manufactured goods grew. Almost all investing activities stopped in the countryside. The village employees began to lose stable job and reliable income source massively.

The changes in the establishment of scientific and technical potential were characterized, priority science and technology research were identified. Analysis of scientific and technical potential of Ivano-Frankivsk region in that period showed that during those years an extensive network of industry research and design institutions had been established. The quantity and quality of the researchers

improved, level of their qualification increased at that period. Carpathian scientists, engineers and technical staff achieved a number of important success, especially in the chemical, oil and gas, forest and wood industries. They created many new promising models of vehicles, equipment, appliances, which considerably exceeded world models and outlined the priorities for further developments.

Since the second half of the 1980th a tendency towards regional research and design programs has increased. Radical changes that occurred in the life of Ukrainian society affected the activity of scientific institutions. The resource saving, environment, development of green tourism, recreation improvement, preservation and restoration of fertile soil layer became priority issues. On the one hand, it narrowed the scientific cooperation between scientists of the republic, intensified isolation of research institutions – on the other, an open society promoted international cooperation and foreign investment («Bukovel», «Yablunitsa»).

The analysis of social institutions that formed the system of social protection is made. Reduction of the economy effectiveness in the second half of the 80th of XX century led to an increase in the total deficit of consumer goods exacerbated the situation with the supply of consumer goods. Changes in the development of social and living conditions in Ivano-Frankivsk region showed specificity, caused by the deformed structure of the economy. By the level of social infrastructure and different services the region ranked last in the country. Local agriculture and light industry did not provide domestic needs that caused permanent deficit in the consumer market. It, in turn, increased the dependence on import of goods from other areas of the country.

It was traced that meet the needs of the population in number of facilities for services and quality service had been directly dependent on location: regional or district center, a remote mountain or «wasted» settlement. In the practical implementation of development plans for social sphere residual principle had not been overcome.

Key words: Ivano-Frankivsk region, industry, agriculture farms, scientific and technical potential, social sphere, infrastructure items.

Підписано до друку 29.05.2012 р.

Формат 60x90/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 07/12/229

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»

46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2-Б,

Тел. (0352) 40-08-12

(0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР №33 від 06 грудня 2007р.
СПД Созанський А. М.